

Over 't skavuul, sjokkeleuren, slasjen,...

Jan COPPENS

Aansluitend op de reeks Geraardsbergse dialectwoorden tracht ik in dit artikel wat meer over de herkomst (etymologie) van sommige 'typische' Giesbaargske 's'-woorden te vertellen. Zo is er 'skaveie' of 'skavuul' dat niet zo uniek is zoals algemeen gedacht. Trouwens waar komt 'sjokkeleuren' vandaan? Om sommige woorden te verklaren is het ook noodzakelijk om wat over de klankleer van het Geraardsbergs dialect te weten. Waarom zegt men in onze streek bijvoord 'slasj' in plaats van 'slets'?

Over één zaak kunnen we het eens zijn, de uitdrukking 'ajee zan kaboesje loeëten vallen in de marasje van 't skavuul van de pisjemeystroeëte' is wel typisch Geraardsbergs. De *Schavei(de)* liep en loopt nu nog van de Vredestraat achter de huizen in de Nieuwstraat tot in de Penitentenstraat. In Toponymie van Geraardsbergen tot 1600 van Marleen Francq vinden we de oudste vermeldingen al in de 14de eeuw. 1320: *achter de borch op de scaueide*, 1331: *een Erve gheleghen in de penstrate op de scaveide*, 1390: *huus en erve ghelghen up de scaveye*. Het was een soort afloop, een open riool waardoor het afvalwater naar de Dender werd afgevoerd. In het Geraardsbergs dialect wordt een riool nu nog *skavuul* of *skavaul* [skav³ɛ̃, l] [skava, l] genoemd. Volgens Francq ontstond de -l waarschijnlijk door volksetymologische associatie met het adjectief *vuil*. Het woord *schaveie* is echter niet typisch voor Geraardsbergen. Zo vinden we het ook terug in het West-Vlaams Etymologisch Woordenboek van Dr. Frans Debrandere in de betekenis van 'iets van weinig waarde, iets van geringe kwaliteit'. Volgens Francq en Debrandere is het woord afgeleid van het Oud-Franse *chavée* 'holle weg' of Romaanse *scavée*, *escavée*. Het Latijnse *excavata* betekent 'groef'.

Volgens Debrandere zijn daaruit ook de familienamen Scavée, Schavey en Skivée ontstaan. Verdere betekenisontwikkelingen vinden we in het Naamse *chaver* 'krabben, gladschrapen' en het Antwerpse *schavee* 'afval, schraapsel van bladgoud'.

sjokkeleuren

Volgens dr. Jacques van Keymeulen heeft het werkwoord *sjokkeleuren* een Romaanse oorsprong. Zo betekent het Latijnse *iocularis*: 'schertsen' en *ioculator* is 'grappenmaker'. Het Italiaanse *gioculare* betekent 'zich vermaken', maar ook 'goochelen'. Dus *sjokkeleuren* en *jongleren* hebben dezelfde herkomst. Volgens van Dale's Etymologisch Woordenboek gaat het Nederlandse werkwoord *goochelen* (in het Middelnederlands *gokelen*) wellicht ook terug op het Latijnse *iocularis*.

slasj

Een mooi voorbeeld hoe -ets in het Geraardsbergs -asj wordt, vinden we bij slets: *slasj*. Pantoffel. Zo hebben verder *klasjkop* (kletskep), *plasjkop* (pletskep), *plasjen* (pletsen), *masjen* (metsen), *masjer* (metser) en ook *kasj* (kets) of *kasjken* wat een steegje is. Oorspronkelijk betekent *kets* 'een hoopje grind' of 'steenslag'. Het verschijnsel waarbij de

ts in Geraardsbergen (en de Denderstreek) uitgesproken wordt als sj, heet met een geleerd woord 'mouillering'. Zo wordt een muts *musje*, klutsen *klusjen* en ook intijds *intasj* (op tijd).

Het suffix -asse

Voor de vorming van namen die een vrouwelijke persoon aanduiden zijn in het Nederlands o.a. de achtervoegsels -es(se) (uit het Frans), -erse en -ares(se) bekend. In het Geraardsbergs dialect heeft -erse zich in een vrij groot aantal woorden kunnen handhaven en wel in de vorm van -asse. Zo lezen we in voorgaand artikel *sjokelasse* (*sukkelerse*) "sukkel", *skipperasse* (*schipperse*) "schippersvrouw", *spellewarkasse* (*spellewerkerse*) "kantwerkster", *skurasse* (*schurerse*) "werkster", *strekasse*, *strakasse* (*strijkerse*) "strijkster". Over dit onderwerp schreef Prof. Dr. Frans van Coetsem het artikel *Het suffix -erse in het Geraardsbergs dialect* in *Taal en Tongval*, het tijdschrift voor de studie van de Nederlandse volks- en streektaalen. Van Coetsem zegt hierover: 'Het is gebleken dat verschillende van de genoemde vormen op -asse aan het verouderen zijn. Bij de oudere generatie zijn ze nog wel allemaal bekend, voor de jongeren zullen er al een aantal ongebruikelijk of vreemd klinken.'

1 M. FRANCO, *Toponymie van Geraardsbergen tot 1600*, 1979, pp. 104-105

2 F. DE BRABANDERE, *West-Vlaamse etymologisch woordenboek*, 2002, p. 335

3 F. VAN COETSEM in *Taal en Tongval*, 1959, pp.253-257